

ЈУГОСЛОВЕНСКА ИДЕЈА У/О МУЗИЦИ
Тематски зборник

Зборник радова са научног скупа
ЈУГОСЛОВЕНСКА ИДЕЈА У/О МУЗИЦИ
одржаног 25–26. маја 2019. године.

Организатори скупа су Матица српска и Музиколошко друштво Србије

Издавачи

Музиколошко друштво Србије, Београд
Матица српска, Нови Сад

За издаваче

Мр Ана Котевска
Др Драган Станић

Уредници

Др Мирјана Веселиновић Хофман
Др Срђан Атанасовски
Др Немања Совтић

Рецензенти

Др Катарина Томашевић
Др Леон Стефанија
Др Ира Проданов

Стручни сарадник

Марта Тишма

ISBN 978-86-7946-306-7

Издавање зборника подржало је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

ЈУГОСЛОВЕНСКА ИДЕЈА У/О МУЗИЦИ

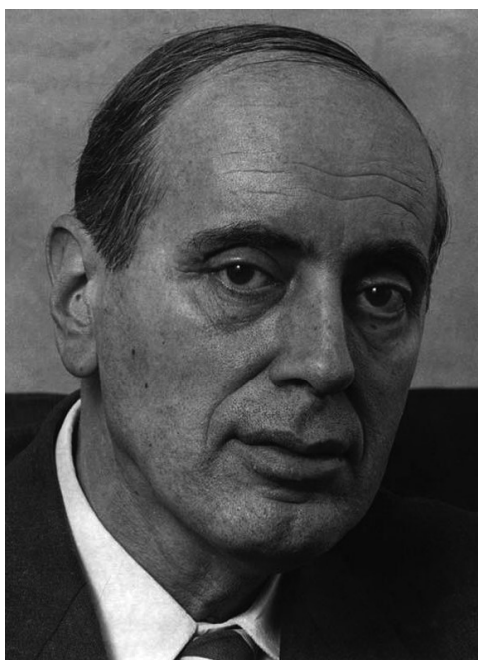
Тематски зборник

Музиколошко
М Д С
друштво Србије

МУЗИКОЛОШКО
ДРУШТВО
СРБИЈЕ

МАТИЦА СРПСКА

Властимир Перичић

*Професору Властимиру Перичићу (1927–2000),
који је њедајошки живео и остваривао
југословенску идеју у/о музици*

Садржај

Предговор	7
ДИСКУРСИ О ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ МУЗИЦИ – МУЗИКОЛОГИЈА/МУЗИКОГРАФИЈА	
Мелита Милин	
Идеја и пракса југословенства у периоду 1945–1960, према написима у музичкој периодици	13
Ана Котевска	
Флукутирајуће путање југословенског музичког модернизма: Југословенски павиљон и национални дани на Светској изложби (Ехро 58) у Бриселу	32
Marija Masnikosa	
Концепција предмета Istorija jugoslovenske muzike na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu	51
Милош Маринковић	
Научно-музиколошки аспекти Југославенске музичке трибине / Трибине музичког стваралаштва Југославије (1964–1979)	61
Ivana Nožica	
Jugoslovenska koncepcija časopisa <i>Zvuk</i>	80
МУЗИЧКО ЈУГОСЛОВЕНСТВО: ИДЕЈЕ/КОНЦЕПТИ	
Ivana Vesić	
Proces jugoslovenske integracije u muzici u Kraljevini SHS/ Југославији (1918–1941)	93
Verica Grmuša	
The Yugoslav Idea in Art Song in the Early 20 th Century South Slav Territories	110
Немања Совтић	
Космополитска стилска оријентација – стваралачка изузетност Рудолфа Бручија и(ли) југословенска уметничко-теоријска дискурзивна пракса	127

ЈУГОСЛОВЕНСКА МУЗИЧКА СЦЕНА: АКТЕРИ И ИНСТИТУЦИЈЕ

Ивана Медић

Испољавање идеје југословенства у стваралаштву Вука Куленовића 141

Miloš Bralović

Josip Slavenski: beleške, skice, crteži 154

Надежда МосусоваПрилог историји извођаштва на музичким сценама
бивших Југославија ..... 168**Предраг Ђоковић**Покрет за рану музику у оквиру културне политике
социјалистичке Југославије ..... 177**Вања Спасић**Домаћи репертоар Опере Народног позоришта у
Београду (1970–1990) ..... 196ЈУГОСЛОВЕНСКА МУЗИЧКА СЦЕНА: ЕЛЕКТРОАКУСТИЧКА И
ПОПУЛАРНА МУЗИКА**Милан Милојковић**Електроакустичка музика у СФРЈ у периоду распада земље: случај
Асоцијације уметника електронских медија ..... 215**Марко Алексић**Југословенски представници на „Песми Евровизије” у периоду 1981–1990:
коначно формирано „југословенство” у поп музици? ..... 228**Војана Radovanović**„Heavy metal na jugoslovenski način” – nastanak i razvoj metal scene
u Jugoslaviji 246**Аутори** 259

MILOŠ BRALOVIĆ
Muzikološki institut SANU, Beograd

JOSIP SLAVENSKI: BELEŠKE, SKICE, CRTEŽI*

SAŽETAK: U rukopisnoj zaostavštini Josipa Slavenskog (1896–1955) koja se čuva u Biblioteci Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu, pored notnog materijala koji čini njen najveći deo, nalazi se pozamašan broj različitih beležaka, muzičkih skica i crteža. Taj možda manje poznati deo rukopisne zaostavštine svedoči o kompozitorovoj širokoj paleti interesovanja za fundamentalne nauke i njihovu potencijalnu vezu sa muzikom. Kada je reč o beleškama, one se najčešće tiču astroakustike i elektroakustičke muzike; crteži pak više otkrivaju kompozitorova pomenuta interesovanja za fundamentalne nauke, dok notne beleške, čini se, najviše ukazuju na načine na koje bi se sve različite naučne i umetničke grane koje je Slavenski poznao, stapale u zvuk. Stoga, u ovom radu cilj je da se prikažu neke od najrazličitijih kompozitorovih beležaka iz rukopisne zaostavštine i samim tim osvetle neke, čini se manje poznate, strane njegove poetike.

KLJUČNE REČI: Josip Slavenski, rukopisna zaostavština, arhiv Biblioteke FMU, skice, beleške, crteži.

Među arhivskim zbirkama koje se nalaze u Biblioteci Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu (u daljem tekstu: Biblioteka), nalazi se i rukopisna zaostavština Josipa Slavenskog. Ova arhivska građa je poverena Biblioteci na čuvanje 1998. godine.¹ Do sada, poznata su dva njena popisa: jedan su načinile tadašnje apsolventkinje na Odseku za muzikologiju i etnomuzikologiju Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu, Sanja Grujić [Vlajnić] i Milica Gajić, predvođene kompozitorkom i tadašnjom profesorkom teorijskih predmeta Mirjanom Živković, tokom 1980. i 1981. godine (ŽIVKOVIĆ 2014: 33), dok se drugi nalazi u poznatoj monografiji Eve Sedak posvećenoj ovom kompozitoru, pod nazivom *Josip Štolcer Slavenski. Skladatelj prijelaza* iz 1984. godine,² a izrađen je prema prethodno navedenom popisu. Arhivska građa većinom nije katalogizovana (pojedine partiture imaju inventarne brojeve).

---

* Ovaj rad je nastao u okviru projekta *Identiteti srpske muzike od lokalnih do globalnih konteksta: tradicije, promene, izazovi* (br. 177004), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

¹ Do ove informacije došli smo u razgovoru sa šeficom Biblioteke, Radmilom Milinković, u novembru 2017. godine.

² Reč je o publikaciji: SEDAK, Eva. *Josip Štolcer Slavenski. Skladatelj prijelaza*. Zagreb: Muzički informativni centar, 1984.

U celini, većinu rukopisne zaostavštine koja se nalazi u Biblioteci čine notni rukopisi. Pored njih, nalaze se brojne kompozitorove beleške, mahom iz oblasti fundamentalnih nauka (uglavnom astronomije, ali i hemije, geografije, fizike i akustike), koje je Slavenski proučavao i veoma intuitivno povezivao sa muzikom. Tu je i nekolicina sakupljenih novinskih članaka i različitih priručnika o elektroakustičkoj muzici, ili najnovijim naučnim dostignućima. Pored njih, ova zbirka sadrži i nekolicinu prepiski – reč je o veoma malom broju pisama, beleškama na arapskom, kineskom i drugim jezicima Bliskog, Srednjeg i Dalekog istoka, koje se često nalaze kao zapisi na marginama na notnom papiru. Takođe, jedan deo čine i crteži, na osnovu kojih se otkrivaju metode pomoću kojih je Slavenski pokušao da zasnuje novu nauku kojom bi povezao muziku i fundamentalne nauke – astroakustiku (opširnije o astroakustici u: PERIČIĆ 1984). Stoga, predstavili bismo neke fragmente koji su šire vezani za poetiku Josipa Slavenskog, i koji svakako ukazuju na njegovu svestranost, odnosno najrazličitiji spektar njegovog interesovanja.

Zbirno posmatrano, fragmenti iz rukopisne zaostavštine koja se nalazi u Biblioteci ne otkrivaju samo elemente jugoslovenstva u poetici i protonaučnoj misli Josipa Slavenskog, koji su vidljivi kao toponimi u nazivima pojedinih dela (*Iz Jugoslavije*, *Jugoslavenska svita* i tako dalje), već se u njima vidi i kompozitorovo nadilaženje bilo kakvog koncepta jugoslovenstva, zarad pokušaja otkrivanja nekih naizgled nedokučivih srodnosti između akustičkih zakonitosti zvuka i, za to vreme, najnovijih dostignuća astronomije.

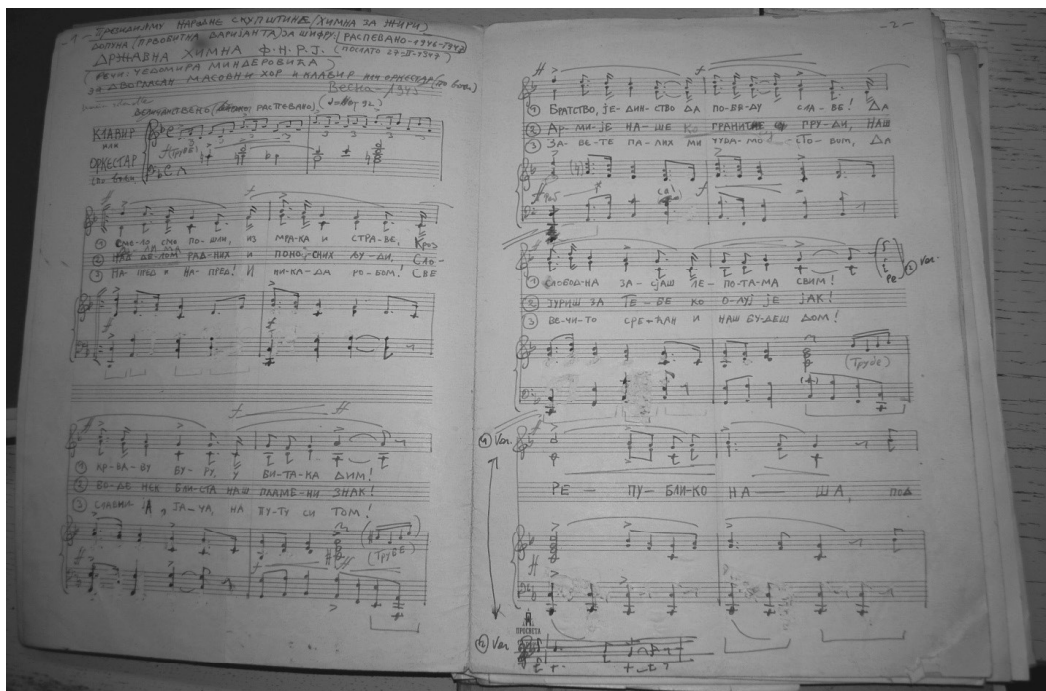
Pomenute beleške na istočnim jezicima deo su kompozitorovog neiscrpnog interesovanja za folklor, kako je Slavenski sam tvrdio, „onih naroda koje civilizacija nije iskvarila” (prema: PERIČIĆ 1984: 6), a pojavljuju se sporadično. Možda se jugoslovenstvo najeksplicitnije pojavljuje u različitim beleškama vezanim za kompozitorovo društveno angažovanje. Napomenuli bismo da dokumenta koja su deo ove arhivske građe većinom nisu datirana, što je naznačeno i u Peričićevoj studiji, a informacije o njima se naslućuju na osnovu već poznatih biografskih podataka o kompozitoru.

Masovne pesme

Masovne pesme koje se nalaze u rukopisnoj zaostavštini Josipa Slavenskog svedoče o njegovom veoma intenzivnom društvenopolitičkom angažmanu. Imajući u vidu da je, prema postojećem popisu, Slavenski napisao oko 30 masovnih pesama, nastajalih između 1944. i 1950. godine, pretpostavljamo da je u pozitivnom raspoloženju dočekao društvenopolitičke promene nakon Drugog svetskog rata. Prema hronologiji nastanka, izuzeci su *Radnička pesma* iz 1918. godine i „*Pesma radu*” iz *Simfonije Orijenta* iz 1934. godine. Masovne pesme čine gotovo podjednako harmonizacije narodnih partizanskih pesama i originalne masovne pesme. Među njima, nalaze

se: *Druže Tito, ljubičice bela, Heroj Tito, Drug Tito, Biografija o Titu* (iz IV stava *Simfonijskog eposa*), *Tri borbene pesme* („Crvenoj armiji”, „Heroj Tito” i „Staljin–Tito”), *Da nam živi rad, Pesma narodne omladine, Pesma graditelja pruge, Staljin–Tito–Enver–Dmitrov, Pesma o Staljinu, Pesma o Lenjinu, Crvena Armija* (grupisane kao *Pesme borbe i obnove*), *Narodne partizanske pesme, Makedonska partizanska, Kozaračko kolo, Pesma prvom petogodišnjem planu, Udarnička pesma, Dobio sam njivu, Radnička pesma, Oslobođenje Cvete Andrić, Opšajdiri kolo* (deo muzike za slet-ske vežbe), *Fiziološke vežbe, Mirovni marš, Pesma o Staljingradu, Trst, Koroška kliče nas, Prvomajska pesma, Himna Federativne Narodne Republike Jugoslavije* (predlog za konkurs, prema tekstu pesme *Republici Čedomira Minderovića*), *Mrtvi proleter, Internacionala, Hej, Sloveni*, kao i razne nekompletne skice.

Slika 1.

Josip Slavenski, Himna Federativne Narodne Republike Jugoslavije, autograf, klavirski izvod, plavo mastilo, napomene i ispravke plavom i crvenom olovkom.³

Posebnu pažnju privlači pismo koje je Slavenski poslao Savezu književnika Jugoslavije, budući da prema njegovoj sadržini saznajemo nešto više o kompozitorovom društvenopolitičkom angažmanu, iako on nije bio član Komunističke partije. Sadržina pisma je sledeća:

³ Nosilac autorskih prava je dao dozvolu za objavljivanje faksimila svih notnih rukopisa, dopisa i crteža.

ХЕРОЈ ТИТО. - ГЕРОЙ ТИТО.

ИЗ СИМФОНИЈСКЕ КАНТАТЕ: ВОРВА ЗА ЈУГОСЛАВИЈУ.
(ЗА ХОР И ОРКЕСТАР У ЧЕТИРИ ДЕЛА.) (1944-1945.)

Може се извести као збојска хор (са клавирањом до боји) пева само софран и амин.
 ① Као симфонички хор Веинбергска (софран, ент, пјесор, бл.) Кавир на војви
 ② Као збојска масовна песма (софран са шетрица у оркестру, и амин са басом и у шетрица) са клавирањом или оркестром ③ Као симфонички хор (са клавирањом или оркестром до боји.)

Песни и музика:
ЈОСИП СЛАВЕНСКИ
(БЕОГРАД-1944.)

Allegro di marcia (♩ = 112.)

ПФ

S. Хе-рој Ти-то до-рањ за сво-бо-гу бо-гу ка-рој

A. Хе-рој Ти-то до-рањ за сво-бо-гу бо-гу ка-рој

T. Хе-рој Ти-то до-рањ за сво-бо-гу бо-гу ка-рој

B. Хе-рој Ти-то до-рањ за сво-бо-гу бо-гу ка-рој

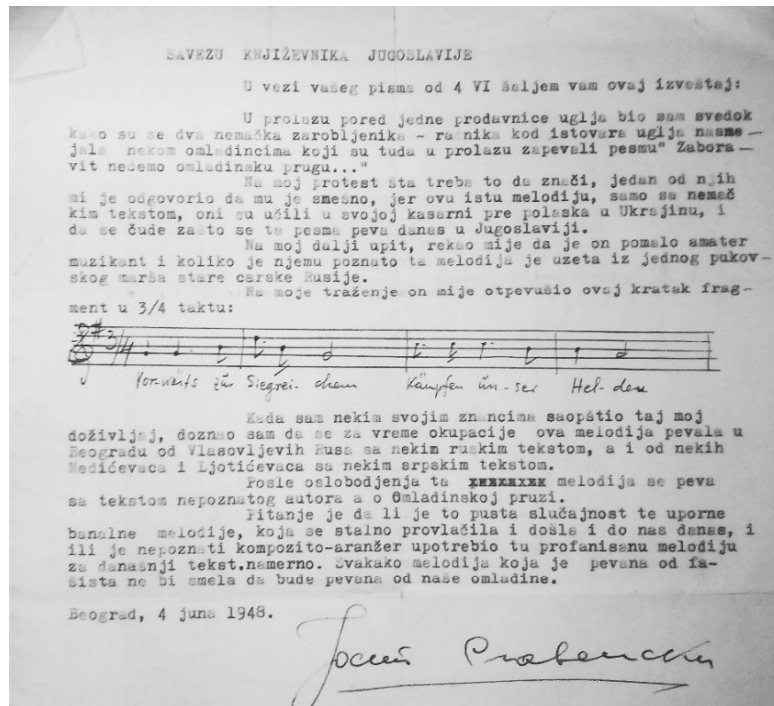
ПФ

Slika 2.

Josip Slavenski, *Heroj Tito*, autograf, klavirski izvod, plavo mastilo, napomene crvenom i crnom olovkom.

„U prolazu pored jedne prodavnice uglja bio sam svedok kako su dva nemačka zarobljenika – radnika kod istovara uglja nasmejala nekom [sic!] omladincima koji su tuda u prolazu zapevali pesmu ‘Zaboraviti nećemo omladinsku prugu...’/ Na moj protest šta treba to da znači, jedan od njih je odgovorio da mu je smešno, jer ovu istu melodiju, samo sa nemačkim tekstom, oni su učili u svojoj kasarni pre polaska u Ukrajinu, i da se čude zašto se ta pesma peva u Jugoslaviji./ Na moj dalji upit, rekao mi je da je on pomalo amater muzikant i koliko je njemu poznato, ta melodija je uzeta iz jednog pukovskog marša stare carske Rusije./ Na moje traženje on mi je otpevuši ovaj kratak fragment u 3/4 taktu: [sledi notni fragment]/ Kada sam nekim svojim znancima saopštio taj moj doživljaj, doznao sam da se za vreme okupacije ova melodija pevala u Beogradu od Vlasovljevih Rusa sa nekim ruskim tekstom, a

i od nekih Nedićevaca i Ljotićevaca sa nekim srpskim tekstom./ Posle oslobođenja ta xxxxxxxx [deo teksta izbačen] melodija se peva sa tekstom nepoznatog autora a o Omladinskoj pruži./ Pitanje je da li je to pusta slučajnost te uporne, banalne melodije, koja se stalno provlačila i došla i do nas danas, i ili je nepoznati kompozitor-aranžer upotrebio tu profanisanu melodiju za današnji tekst. Namerno. Svakako melodija koja je pevana od strane fašista ne bi smela da bude pevana od strane naše omladine.”⁴

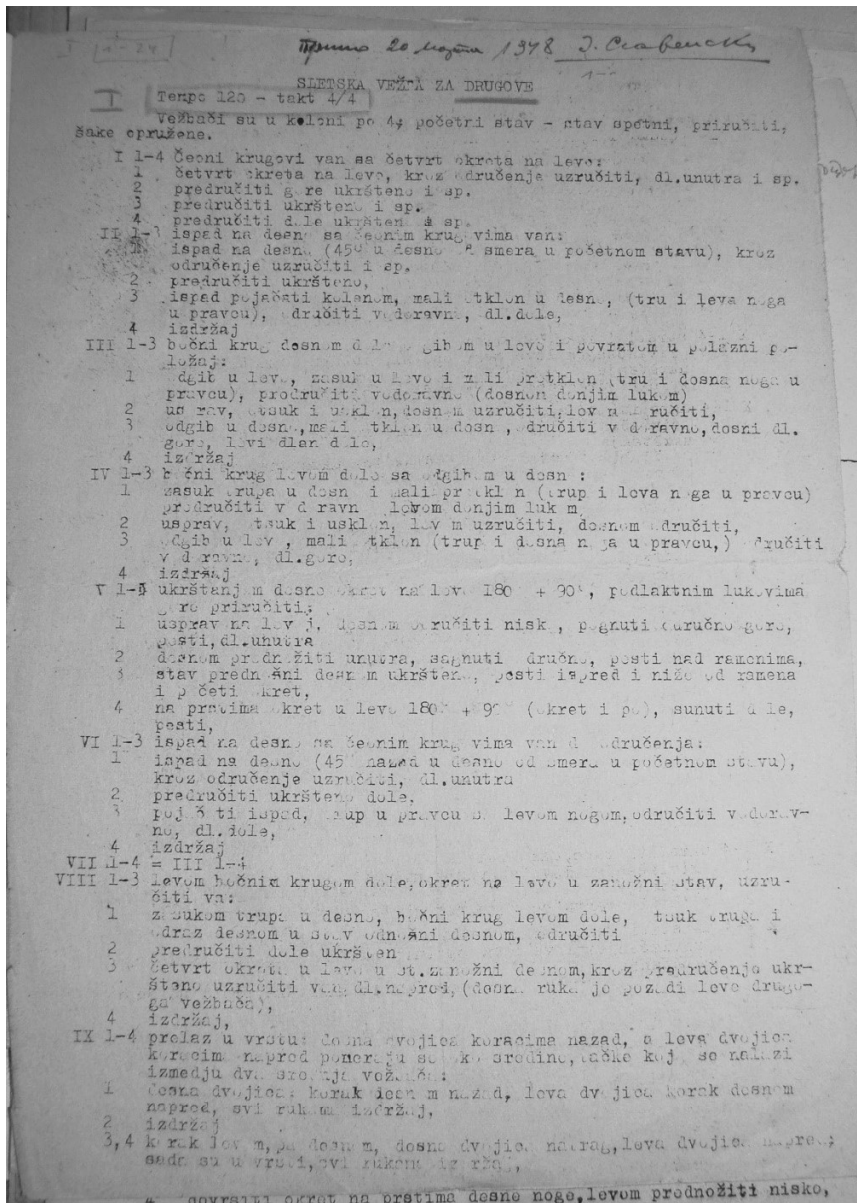

Slika 3.

Josip Slavenski, pismo Savezu književnika Jugoslavije, 4. VIII 1948. Tekst kucan na pisačkoj mašini, potpis crnim mastilom.

Ovde bismo prikazali i jednu od prigodnih narudžbina, koja takođe svedoči o aktivnom društvenom angažmanu Slavenskog. Reč je o dopisu koji nosi naslov „Sletska vežba za drugove”, koju je kompozitor primio 20. marta 1948. godine. U dokumentu su precizno naznačeni tempo i metar („Tempo 120 – takt 4/4”), a potom su pokreti vežbi, za koje je trebalo pisati muziku, potpisani paralelno sa dobama u taktu.

⁴ Napominjemo da su od ukupne arhivske građe u Biblioteci uglavnom zvanične prepiske i notni rukopisi masovnih pesama precizno datirani.

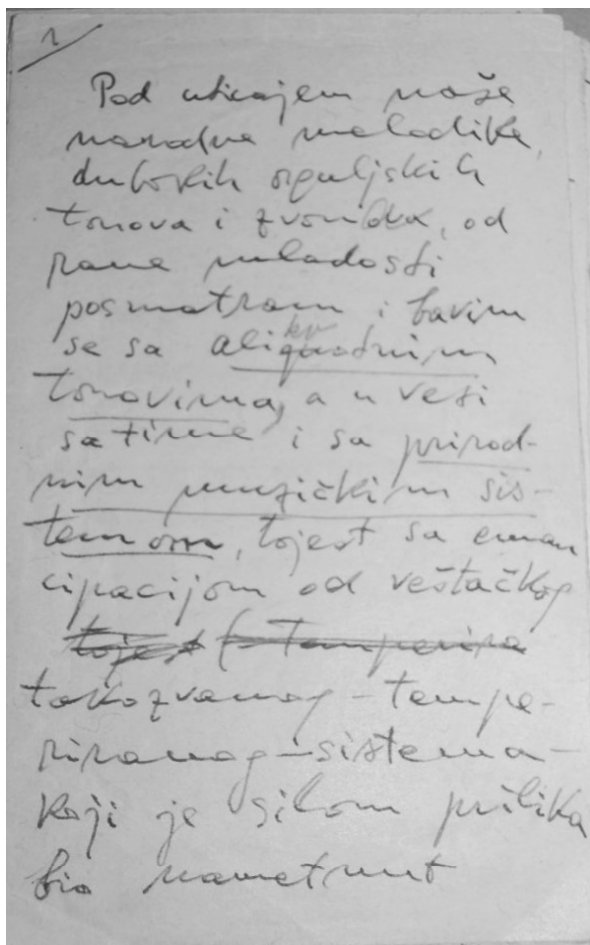

Slika 4.

Sletska vežba za drugove i napomene Josipa Slavenskog plavim mastilom i crvenom olovkom.

Folklor i ptice

Poznato je da je Slavenskog privlačio muzički folklor različitih naroda. U njegovim beleškama se otkriva i koliko je proučavanje muzičkog folkloru bilo značajno za kompozitora – u njima je opisivao svoje metode proučavanja folkloru, ali i načine na koje bi umetnička muzika trebalo da se osavremeni pomoću njega. Navešćemo početak jedne od beležaka: „Pod uticajem naše narodne melodike, dubokih orguljskih tonova i zvonjava, od rane mladosti posmatram i bavim se sa aliquotnim tonovima, a u vezi sa time i sa prirodnim muzičkim sistemom, to jest sa emancipacijom od veštačkog takozvanog – temperovanog – sistema koji je silom prilika bio nametnut...”⁵

Slika 5.

Josip Slavenski, neimenovani rukopis o karakteristikama narodnih melodija, plavo mastilo, ispravke crnom olovkom, strana 1.

⁵ Prva strana neimenovanog rukopisa plavim mastilom, uz korekcije crnom olovkom, na karticama malog formata.

Sva raznorodna interesovanja koja uočavamo već na prvoj strani ovog rukopisa o narodnim melodijama i načine na koje se ona spajaju u muzici Josipa Slavenskog formulisala je i Marija Bergamo:

Izuzetno čulan, istraživački odnos Slavenskog prema zvuku, u smislu nadražaja, takođe ima korene u folkloru. Nove kombinacije tembra, raspon u snazi zvuka, koji koristi granične mogućnosti, kvalitet tona – sve te osobine izlaze van romantičarske boje i impresionističkih nijansi. [...] Gustina zvučnih kompleksa, česta ostanantna polja, snaga zvučnosti i sudaranje zvučnih masa duguju u mnogome svoje poreklo osluškivanju zvona. Ako tome dodamo i Slavenskovu čisto intuitivnu opijenost zvukom, koja ga docnije vodi i do istraživanja u domenu akustike, imitiranja zvuka raznih egzotičnih instrumenata, težnju da svi vertikalni sklopovi budu u skladu sa prirodnim zakonima [...] imamo već na okupu osnovne elemente Slavenskogovog odnosa prema zvuku kao jednom od najosobnijih izražajnih kvaliteta njegove muzike (BERGAMO 1980: 68).

Iako Bergamo vrlo jasno definiše osnovne elemente poetike Slavenskog, načini na koje je Slavenski dolazio do konkretnih muzičkih materijala koje je koristio u svojim delima možda i nisu dovoljno osvetljeni. Naime, poznato je da je koristio narodne pesme koje bi se pre ili kasnije našle u zbornicima narodnih melodija,⁶ no pored toga, najverovatnije se služio melografijom sa gramofonskih ploča, ili čak nekim vidom „automelografije” narodnih pesama po sećanju iz mladosti.⁷

Malo je poznato da se Josip Slavenski bavio ornitologijom, no imajući u vidu njegova najrazličitija interesovanja, proučavanje ptičijeg pevanja nije mnogo iznenađujuće. Slavenski je uglavnom beležio ptičije pevanje na Avali i to na način, čini se, veoma sličan Olivijeu Mesijanu (Olivier Messiaen, 1908–1992). No, dok je u Mesijanovom slučaju poznato da se u njegovim delima još od 40-ih godina XX veka pojavljuju melodijski obrasci bazirani na ptičijem pevanju (CHEONG 2008: 1), u slučaju Slavenskog još uvek nije poznato da li određena dela sadrže takve obrasce. Takođe, notni materijal koji sadrži zapise ptičijeg pevanja nije datiran, tako da ne možemo precizno hronološki uporediti Mesijana i Slavenskog. Zanimljivo je da je u prvom od dva primera koja predstavljamo ovde, pod nazivom „Pevanje ptica”, pored melodijskog obrasca pripisanog slavuju, stoji i kratak, sličan motiv poveren pikolu.

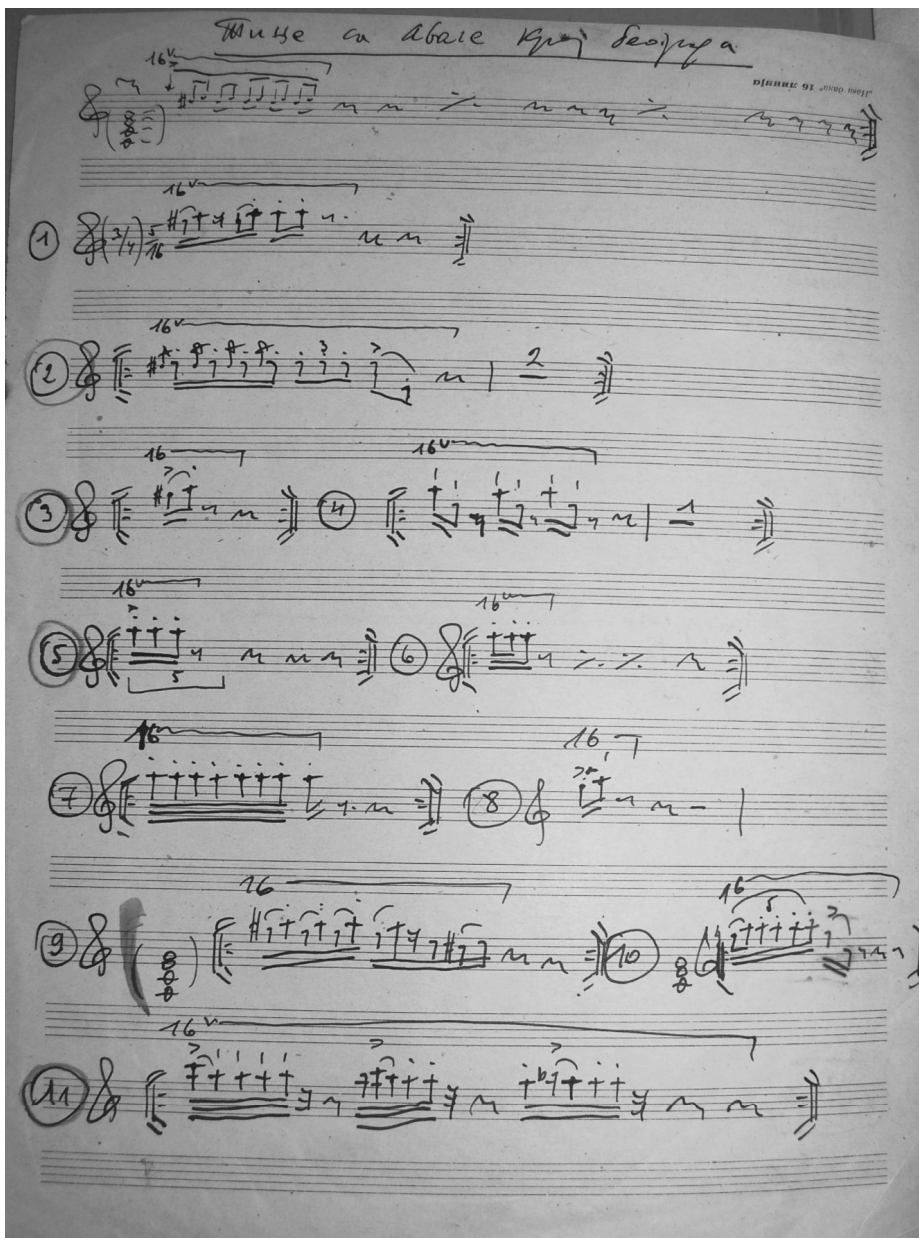
⁶ Najčešće je reč o zborniku narodnih pesama Miodraga Vasiljevića iz 1928. godine.

⁷ Interesantan primer je stav „Srpska igra”, ili „Kokonješće” iz kvinteta *Sa sela* (1925), koji je najverovatnije parafraza *Arapskog kokonješta*, kola koje je izvodio Orkestar VII pešadijskog puka „Kralja Petra I”, snimljenog 1903, a objavljenog 1912. godine. Snimak *Arapskog kokonješta* je dostupan na: <https://www.youtube.com/watch?v=6Hvh7JykEjg>, ac. 14. 9. 2019, dok je snimak Kvinteta *Sa sela* dostupan na: <https://www.youtube.com/watch?v=d3CX9JCM1wQ>, ac. 14. 9. 2019.

Handwritten musical score for "Pevanje ptica" by Josip Slavenski. The score consists of eight numbered staves, each with a title and lyrics written in Cyrillic. The titles are: 1. **Crabji**, 2. **lacina**, 3. **spunka**, 4. **Kreja**, 5. **Koc**, 6. **Cobra**, 7. **Mezjed**, and 8. **Kykyk**. The lyrics are: 1. *dy-pati dy-pati : kkk --- jof --- uk*, 2. *svetseci*, 3. *snidse*, 4. *for*, 5. *gor-top*, 6. *yuδ u-ik*, 7. *pik-via. vik*, and 8. *Ku-kuk*. The notation includes treble clefs, time signatures (16va, 16, 8), and various rhythmic markings. The manuscript is written in black ink on aged paper, with some corrections and annotations.

Slika 6.

Josip Slavenski, Pevanje ptica, autograf, crno mastilo, uz oznake crnom i crvenom olovkom.

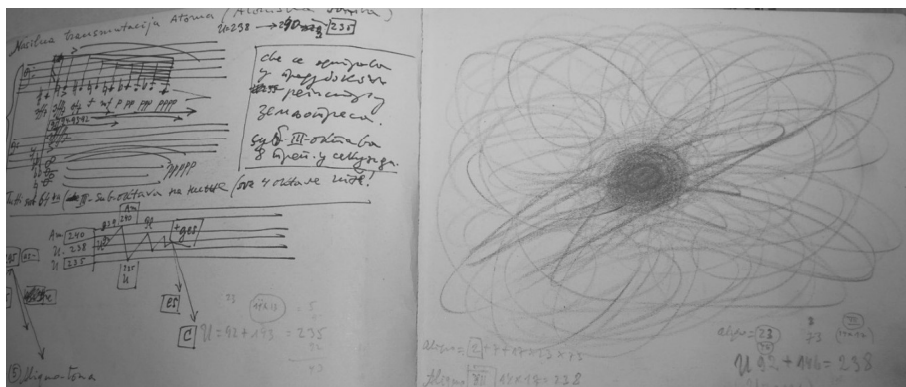
Slika 7.

Josip Slavenski, Tice sa Avale kraj Beograda, autograf, crno mastilo, uz napomene crvenom i plavom olovkom.

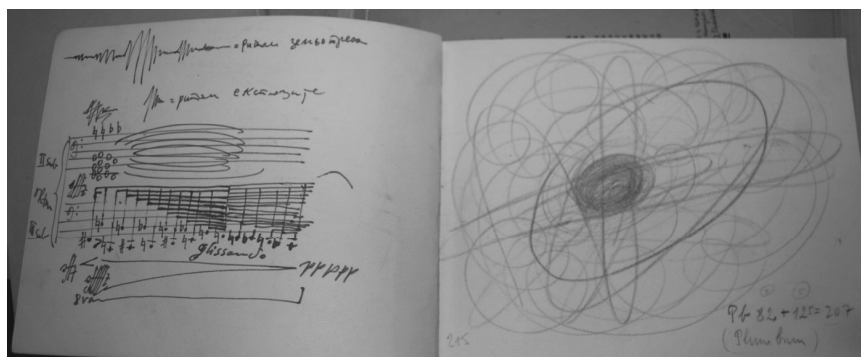
Astroakustika i crteži

Astroakustička istraživanja Josipa Slavenskog su u velikoj meri praćena crtežima. Stoga bismo skrenuli pažnju na to da se likovni izraz Slavenskog, a posmatrajući ovu arhivsku građu, relativno često pojavljuje. ‘Samostalni’ crteži, kao što je to slučaj sa dva autoportreta iz Legata Josipa Slavenskog, retki su (više u: СУБОТИЋ 2009). To znači da se crteži najčešće pojavljuju na marginama notnih rukopisa i različitih beležaka. No, kada je o astronomskim i astroakustičkim istraživanjima reč, izrazito je interesantna jedna zbirka crteža, u kojoj se nalaze beleške sa posmatranja konjukcije Meseca i Venere, kao i muzički i vizuelni prikazi sa sledećim naslovima: „Nasilna transmutacija atoma (atomska bomba)”, ili „Ritam Eksplozije”. U muzičkom zapisu atomske bombe plavim mastilom stoji i napomena: „sve se odigrava u predubokom registru zemljotresa. Sub-III-oktava 8 trep.[taja] u sekundi”. Crteži na susednim stranama se najverovatnije odnose na izotope atoma uranijuma i olova.

Slika 8.

Josip Slavenski, Nasilna transmutacija atoma (atomska bomba), beleške plavim mastilom, crtež zelenom i ljubičastom olovkom, napomene crnom olovkom.

Slika 9.

Josip Slavenski, Ritam eksplozije, beleške plavim mastilom, crtež i napomene crnom olovkom.

Slika 10.

Josip Slavenski, neimenovana skica, crno mastilo, crtež crnim mastilom, crvenom i plavom olovkom.

Na kraju, predstavili bismo jednu od stranica iz sveske sa muzičkim skicama, koja nam možda može ukazati na to koliko su muzički i likovni izraz, astronomija, akustika, ostale fundamentalne nauke i astroakustika bili međusobno povezani.

Notni tekst, ispisan crnim mastilom, nepoznat je, odnosno, nije poznato da li je reč o skici za neko od postojećih dela. U drugom od tri reda, naznačeno je da bi ovaj fragment trebalo da izvode trube, horne i tromboni. Fragment se tu i prekida, sledi samo jedan naizgled nepovezan takt u narednom redu, a u donjem desnom uglu stranice, umesto notnog materijala, našao se crtež Sunca, crvenom i plavom olovkom. Ovo nebesko telo Josip Slavenski je uglavnom povezivao sa frekvencijom od 1 Hz. Da li bi ovaj fragment postepeno trebalo da se „pretopi” u ovu, ljudskom uhu nečujnu frekvenciju, ili je to, nama nečujno, „brujanje”, odnosno oscilovanje, trebalo da traje duž celog fragmenta, ostaće nepoznato.

Zaključak

Veliko je pitanje na koje se sve načine ideja jugoslovenstva utkiva u stvaralaštvo, šire, poetiku Josipa Slavenskog, na osnovu fragmenata iz njegove rukopisne zaostavštine. Počev od biografskih podataka i činjenice da je još kao dečak, pored svoga oca, Josipa Štolcera starijeg, protivnika prisilne mađarizacije stanovništva Međimurja, razvijao duh jugoslovenstva (SLAVENSKI 2006: 18), preko interesovanja za folklor naroda Jugoslavije i različitih dela koja aludiraju na zajednički jugoslovenski prostor, ideja jugoslovenstva je manifestovana kroz činjenicu da je za Slavenskog folklor svakog naroda bio jednako vredan. No, jasno je da je ova ideja u kompozitorovoj poetici nadograđena, najpre posezanjem za folklorom svih naroda Balkanskog poluostrva, ali i naroda Bliskog istoka, na isti način. Možda je jugoslovenstvo najočiglednije u njegovom društvenom angažmanu nakon Drugog svetskog rata, manifestovano kroz značajan broj masovnih pesama, ali i ostvarenje većih razmera, kao što je *Simfonijski epus* (1945). No, zalazeći dublje u podatke o kompozitorovom životu i delu, naslućujemo nadilaženje koncepta jugoslovenstva, kroz povezivanje muzike sa fundamentalnim naukama, a u tom spoju, Slavenski je, po svemu sudeći, naslućivao razrešenje velikih misterija kosmosa. Čini se da nije reč samo o nadilaženju već o nadogradnji koncepta jugoslovenstva. Imajući u vidu kompozitorovu rukopisnu zaostavštinu, reč je o većito isprepletanim interesovanjima gde granice između njih ostaju zamagljene.

CITIRANA LITERATURA

- CHEONG, Wai-Ling. “Neumes and Greek Rhythms: The Breakthrough in Messiaen’s Bird-song.” *Acta Musicologica* Vol. 80, Fasc. 1 (2008): 1–32.
- „ORKESTAR VII pešadijskog Puka „Kralja Petra I.” *Arapsko kokonješte*. [audio]. <<https://www.youtube.com/watch?v=6Hvh7JykEjg>> 14. 9. 2019.
- PERIČIĆ, Vlastimir. „Josip Slavenski i njegova astroakustika.” *Zvuk. Jugoslovenska muzička revija* broj 4 (1984): 5–14.
- SEDAK, Eva. *Josip Štolcer Slavenski. Skladatelj prijelaza*. Zagreb: Muzički informativni centar, 1984.

- SLAVENSKI, Josip, *Sa sela*. [audio]. <<https://www.youtube.com/watch?v=d3CX9JCM1wQ>> 14. 9. 2019.
- SLAVENSKI, Milana. *Josip*. Beograd: Muzički informativni centar, 2006.
- ŽIVKOVIĆ, Mirjana. „Pregled ostavštine Josipa Slavenskog i neka pitanja koja se javljaju povodom najnovijih istraživanja.” U: *Interakcija muzike i vremena. Zbirka tekstova*. Uredila Mirjana Živković. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti, 2014, 33–38.
- БЕРГАМО, Марија. *Елементи експресионистичке оријентације у српској музици до 1945. године*. Београд: Српска академија наука и уметности, 1980.
- СУБОТИЊ, Ирина. „Два аутопортрета Јосипа Штолцера Славенског.” *Нови звук, међународни часопис за музику* бр. 33 (2009): 81–93.

Miloš Bralović

JOSIP SLAVENSKI: SKETCHES, NOTES, DRAWINGS

Summary

In this paper, the author tried to analyse various manuscripts from the Josip Slavenski's Manuscript Legacy, which is kept at the Faculty of Music Library in Belgrade. Next, to sheet music manuscripts, which make up for the majority of this legacy, there are various notes, sketches and drawings, which discover numerous interests of Slavenski. Therefore the author tried to split them into three groups: 1) mass songs and various correspondencies regarding the social engagement of Slavenski; 2) notes and sketches related to musical folklore and ornithology; 3) drawings, sketches and notes regarding the astroacoustics and relations between music and fundamental sciences. Therefore, the conclusion is that all the interests of Slavenski are in many ways interconnected, that the boundaries between them are no longer visible. Thus the Yugoslav idea is surpassed and upgraded by the composer's will to discover the mysteries of the universe.